Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма «Інтегрований курс «Історія України та громадянська освіта». 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти

(авт. Баханов К.О., Берендєєв С.О., Білай Ю.В., Євтушенко Р.І., Кронгауз В.О., Пастушенко Р.Я., Сергієнко В.С., Степанова Н.М.).

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 28.08.2025 № 1192)

2025

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Модельна навчальна програма «Інтегрований курс “Історія України й громадянська освіта” 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти розроблена для навчання осіб, які проживали /перебували на тимчасово окупованій території і не мали доступу до української системи освіти; для навчання дітей, які виїхали з України внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації і здобувають освіту одночасно в закладах освіти країни перебування та України (адаптована версія для здобувачів освіти з тимчасово окупованих територій, також може використовуватися в освітньому процесі для учнів / учениць, які тимчасово живуть за кордоном) належить до галузі “громадянська та історична освіта”. Програма побудована за лінійною структурою із забезпеченням лінійного підходу та внутрішньої інтеграції історії України із знаннями з громадянської освіти. Курс призначений для здобувачів/здобувачок освіти, які впродовж тривалого часу перебували на тимчасово окупованих територіях, та передбачає опанування інтегрованого курсу на наступних циклах: адаптаційний (5-6 класи), базового предметного навчання (7-9 класи).

Модельна навчальна програма Інтегрованого курсу “Історія України та громадянська освіта” для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (адаптована версія для здобувачів освіти з тимчасово окупованих територій) розроблена згідно Закону України “Про освіту” від 05.09.2017 №2145-VIII, “Про повну загальну середню освіту” від 16.01.2020 №463-IX, Державного стандарту базової загальної середньої освіти (постанова КМУ наказ від від 30.09.2020), відповідно до абзацу 27 частини першої статті 64 Закону України «Про освіту», статті 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту», підпункту 13 пункту 4 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630 (зі змінами), наказу МОН від 21.07.2025 № 1047 “Про затвердження Типової освітньої програми для навчання на рівнях повної загальної середньої освіти осіб, які проживають або проживали на тимчасово окупованій території України”, наказу “Державної установи “Український інститут розвитку освіти” від 16 травня 2025 року №60-аг “Про утворення робочих груп щодо розроблення модельних навчальних програм з вивчення окремих предметів, адаптованих до потреб здобувачів освіти з тимчасово окупованих територій” з метою забезпечення доступу до освіти та належної організації освітнього процесу для осіб, які проживають або проживали на тимчасово окупованій території України.

Мета: формування у здобувачів освіти з тимчасово окупованих територій цілісного уявлення про історію України та громадянської освіти, розуміння основних тенденцій сучасного розвитку українського

суспільства та держави, сприяння усвідомленню себе українцем – громадянином України, виробленню активної громадянської позиції, поваги до прав людини та демократичних цінностей, готовності їх захищати.

Завдання:
– розвиток історичного мислення, здатності осмислювати сучасне у його зв'язках з минулим та прогнозувати майбутнє;
– розвиток умінь мислити критично та системно, міркувати логічно, діяти творчо та комунікувати з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей;
– ознайомлення з основними політичними, економічними, соціальними та культурними процесами, характерними для України в минулому і тепер;
– характеристика основних періодів історії України в контексті історії Європи та світу;
– розуміння учнівством прав та свобод людини, необхідності їх визнання, дотримання й захисту силою закону та з власної ініціативи;
– виявлення переваг демократичного врядування, зв'язку між громадянськими правами та обов'язками, усвідомлення потреби неухильного виконання обов'язків громадянина України.

Специфіка впровадження модельної навчальної програми для здобувачів освіти з ТОТ:
– адаптаційна спрямованість програми (програма враховує: потенційні прогалини у знаннях здобувачів освіти через навчання за викривленими чи ворожими наративами; необхідність психоемоційної адаптації та безпечного освітнього середовища; потребу у поетапному включенні до українського освітнього простору);
– можливість реалізації у таких форматах:

1. екстернатна форма (самостійне опанування матеріалу та складання атестацій);
2. сімейна форма навчання;
3. патронаж для дітей, що перебувають на тимчасово окупованій території та продовжують навчання в українській системі освіти;
4. дистанційна або онлайн-освіта (з використанням рекомендованих платформ);
5. індивідуальний навчальний план або консультаційна підтримка після переїзду на підконтрольну територію.

- використання освітніх ресурсів для самостійного опрацювання змісту навчального матеріалу, зокрема матеріалів “Всеукраїнської школи онлайн” (https://lms.e-school.net.ua) для щоденного навчання, виконання діагностувальних, підсумкових, комплексних підсумкових робіт, визначення динаміки рівня сформованості навчальних

досягнень/компетентностей(завантаження матеріалів у безпечному середовищі у випадках, якщо є обмежений доступ до інтернету або блокування українських ресурсів).

- перегляд короткометражних навчальних відеофільмів з колекції Pi-stacja (https://ua.pistacja.tv/). Запропоновані відеоуроки побудовані з урахуванням Державного стандарту базової середньої освіти України та модельних навчальних програм Нової української школи з історії та громадянської освіти. Вони пропонують аудиторії високоякісні навчальні матеріали, доступ до яких можна отримати будь-де та будь-коли з комп'ютера, планшета чи смартфона.

Інтегрований курс «Історія України й громадянська освіта» структуровано за такими розділами:

5-6 класи:
Вступ. Науки про суспільство. Історія.
Розділ 1. Час та простір в історії. Україна в історичному просторі та часі.
Розділ 2. Джерела інформації. Історичні джерела.
Розділ 3. Історичні діяння та особи. Політика та влада.
Розділ 4. Культурно-історичні епохи. Україна: віхи історії.
Розділ 5. Права людини та демократія у минулому і сучасності.

7 клас:
Розділ 1. Землі України в доісторичні часи.
Розділ 2. Руська земля в уяві літописців (IX – X ст.).
Розділ 3. Русь: держава, суспільство, культура.
Розділ 4. Русь і Монгольська імперія. «Держава Романовичів».
Розділ 5. Україна-Русь під владою чужоземних династій (середина XIV – початок XVI ст.). Кримське ханство.
УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ. Історія України в контексті Давнини та Середньовіччя.

8 клас:
Розділ 1. Землі України у XVI – першій половині XVII ст.
Розділ 2. Становлення українського козацтва (XVI – перша половина XVII ст.).
Розділ 3. Козацька революція середини XVII ст. і війна за суверенітет козацької держави другої половини XVII ст.
Розділ 4. Козацька Україна (Гетьманщина) другої половини XVII ст.
Розділ 5. Україна та ранньомодерні імперії XVIII ст.
УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ. Історія України в контексті Раннього Нового часу.

9 клас:
ВСТУП. «Довге» XIX століття в історії України: територія, населення, влада.
Розділ 1. Українські землі в складі Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.
Розділ 2. Українські землі в складі Австрійської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.
Розділ 3. Повсякденне життя та культура України кінця XVIII – першої половини XIX ст.
Розділ 4. Українські землі в складі Російської імперії в другій половині XIX ст.
Розділ 5. Українські землі в складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.
Розділ 6. Україна на початку XX століття перед викликами модернізації.
Розділ 7. Повсякденне життя та культура України в середині XIX – на початку XX ст.
УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ. Історія України в контексті пізнього Нового часу.

Пріоритети змісту:
– орієнтація на формування та розвиток національної ідентичності українця / українки;
– спрямованість на розвиток пізнавальних та практичних громадянських умінь учнів;
– акцент на суспільно-політичній історії України, формуванні громадянського суспільства та його ролі в набутті й утвердженні національної незалежності українців.

РОЗПОДІЛ ГОДИН

Додаток

Типовий навчальний план
для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти,
адаптований до потреб учнів з тимчасово окупованих територій

Інтегрований курс	**5 клас**	**6 клас**	**7 клас**	**8 клас**	**9 клас**
Історія України й громадянська освіта	35	35	35	35	52

Інтегрований курс «Історія України й громадянська освіта».
5-6 класи.

Вступ. **Науки про суспільство. Історія.**		
Очікувані результати навчання	**Пропонований зміст навчального предмета / інтегрованого курсу**	**Пропоновані види навчальної діяльності**
Формує себе як особистість і частина соціуму, усвідомлює власну гідність [ГІО 5.1] ідентифікує себе як члена різних спільнот, громадянина України [6 ГІО 5.1.2] описує соціокультурні практики різних спільнот, до яких належить, порівнює їх з іншими (вподобання у їжі, способи привітання та звертання до людей, формули ввічливості тощо) [6 ГІО 5.1.2-2] пояснює, як людина впливає на різні спільноти і державу своєю діяльністю [6 ГІО 5.1.2-3] наводить приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із різними чинниками; пояснює їх вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в	Людина як фізична, соціальна та духовна істота. Суспільство, його роль в житті людини. Культурне різноманіття світу. Історія – наука про минуле людини і суспільства. Навіщо вивчати історію.	Фронтальна робота (розповідь, пояснення, бесіда тощо) в поєднанні з проблемним, інформаційним і пояснювально-ілюстративним викладом навчального матеріалу). «Мозковий штурм», обмін думками з теми «Навіщо вивчати історію». Дидактичні ігри / історичне лото «Культурне різноманіття світу». Хмарки слів: «Що вивчають історики». Читання вголос і пояснення, коментування) тексту, ознайомлення з підручником.

минулому та сьогоденні [6 ГІО 6.3.1-5]		
Розділ 1. Час та простір в історії. Україна в історичному просторі та часі.		
наводить приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із різними чинниками; пояснює їх вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в минулому та сьогоденні [6 ГІО 6.3.1-5] пояснює, як географічне положення впливає на спосіб життя і світогляд людей [6 ГІО 2.2.1] виявляє вплив діяльності людини на навколишнє середовище [6 ГІО 2.2.2] використовує карту як джерело інформації [6 ГІО 2.1.1] виокремлює основні елементи карти та пояснює їх значення [6 ГІО 2.1.1-1] розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому [6 ГІО 1.3.1-1] демонструє знання перебігу	Календарний та історичний час. Літочислення. Шкала часу. Хронологія історії України. Мапи. Політична мапа світу. Історичні мапи України. Взаємозалежність природно-географічних умов та способу життя людських спільнот.	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питанням. Коментоване читання уривків історичних текстів. Колективне обговорення в колі "Вплив природи та географічних умов на спосіб життя людських спільнот". Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Складання «хмарини

подій в часі в межах теми, локалізує події в часі [6 ГІО 1.1.2] встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя) [6 ГІО 1.1.3-1] розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю [6 ГІО 1.1.2-1] установлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу [6 ГІО 1.1.2-2]		слів» (літочислення, хронологія). Укладання опису пам'ятки “Як працювати з картою”. Створення медіапродуктів за матеріалами теми.
Розділ 2. Джерела інформації. Історичні джерела.		
розрізняє джерела інформації за видами [6 ГІО 3.1.1] добирає інформаційні джерела за пропонованою тематикою та походженням [6 ГІО 3.1.2] розрізняє тексти соціального та історичного змісту [6 ГІО 3.2.1-1] виокремлює основне і другорядне в тексті [6 ГІО 3.2.1-2] пояснює і доцільно застосовує терміни, поняття, які вжито в запропонованих джерелах [6 ГІО 3.2.1-3]	Інформація. Традиційні та сучасні джерела інформації. Класифікація історичних джерел. Пошук та збереження джерел. Історичні та історико-краєзнавчі музеї в Україні.	Фронтальна робота (розповідь, пояснення, бесіда тощо) в поєднанні з проблемним, інформаційним і пояснювально-ілюстративним викладом навчального матеріалу). Індивідуальна робота (робота з атласом, контурною картою, бесіда). Групова робота (робота над єдиним завданням у малих групах “Історичні джерела: класифікація та види”). «Мозковий штурм» - “Історичне джерело: між

формулює питання різного типу до тексту/ медіатексту, візуальних джерел [6 ГІО 3.2.1-4] визначає риси/ ознаки артефакту (музейного об’єкта), писемного та візуального джерела [6 ГІО 3.2.2-1] визначає тему і походження запропонованого джерела історичної та суспільної інформації [6 ГІО 3.2.2-2] розрізняє факт і судження в запропонованому тексті/ медіатексті [6 ГІО 3.3.1]		вигадкою й реальністю”. Практична робота. Моделювання простору в минулому і сьогодні. Міні проекти (на вибір): «Моє рідне село/місто на мапах впродовж історії»; «Історичні пам'ятки України»; «Історичні пам'ятки мого міста / села». Робота з історичним словником. Складання пам'ятки: “Як працювати з історичним джерелом”. Колективна робота “Про що можуть розповісти музейні експонати”.
Розділ 3. Історичні діяння та особи. Політика та влада.		
описує і характеризує за певним алгоритмом пам’ятку природи, історії та культури [6 ГІО 4.2.1-2] визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства [6 ГІО 4.3.1-1] формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду [6 ГІО 4.2.2-1]	Учинок як свідома, мотивована дія. Вплив природного і соціального середовища на людські вчинки. Що робить вчинок історичним. Історичні постаті України. Політичні діяння і державні діячі. Влада як право і відповідальність.	Фронтально-колективна робота (обговорення, порівняння, вирішення проблемних питань, евристична бесіда). Індивідуальна робота (робота з джерелами інформації, алгоритм проведення історичного дослідження). Групова робота (робота з критичного опрацювання історичних джерел різних типів у міні-групах). Робота з підручником, читання вголос, коментоване читання,

послідовно викладає інформацію, будує виступ з дотриманням структури [6 ГІО 4.2.2-2] виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) [6 ГІО 2.2.1-1] виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стоять перед людиною, суспільством у різних природних середовищах [6 ГІО 2.2.1-2] наводить приклади впливу діяльності людини на навколишнє середовище в часі і просторі, взаємодії людини та природи [6 ГІО 2.2.2-1] діє для збереження навколишнього середовища [6 ГІО 2.2.2-2]		відповіді на запитання. Укладання пам'ятки «Як працювати з медіатекстами». Проведення екскурсій (віртуальних подорожей) до бібліотеки, музею, архіву.
Розділ 4. Культурно-історичні епохи. Україна: віхи історії.		
розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому [6 ГІО 1.3.1-1]	**Навіщо історики періодизують минуле**. Археологічна та історична періодизації. Культурно-історичні епохи минулого України. **Землі України в первісні часи**. Як виникла «людина	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, вправи «Продовж речення», «Займи позицію», формулювання запитань, відповідей та аргументів). Групова (робота в парах,

виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [6 ГІО 1.2.1-1] описує перебіг історичних подій та визначає тяглість в історичному процесі [6 ГІО 1.2.1-2] розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю [6 ГІО 1.1.2-1] установлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу [6 ГІО 1.1.2-2] встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя) [6 ГІО 1.1.3-1] виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) [6 ГІО 2.2.1-1] добирає інформаційні джерела за пропонованою тематикою та походженням [6 ГІО 3.1.2] добирає приклади, які розкривають поняття/ терміни, що використовуються в межах	розумна». Заселення України в добу палеоліту. Про що розповідають пам'ятки Мізинської стоянки. Перехід від привласнювального до відтворювального господарства. Археологічна культура «Кукутень-Трипілля». Велика Скіфія. Ольвія: найбільший античний поліс Північного Причорномор'я. Слов'яни на своїй прабатьківщині. **Україна-Русь у середні віки.** Велике переселення народів. Склавини і анти. Заснування Києва. Руська земля за перших князів у IX-X ст. Русь Володимира та Ярослава. «Поучення» Володимира Мономаха. Русь у часи короля Данила. Волинське князівство за Ольгердовичів. Люблінська Унія. Українські воєводства у складі Речі Посполитої. **Україна в ранньоновий час. Гетьманщина.** Європейський Ренесанс: вплив на українське суспільне життя та культуру. Пересопницьке Євангеліє. «Некоронований король Русі» Василь-Костянтин Острозький.	трійках, малих та / або великих робочих групах, робота над проблемними питаннями. Групові проєкти (на вибір) «Віхи історії нашої держави», «Трипільська культура», «Історичні пам'ятки Русь-України», «Козацьке бароко в архітектурі», «Уроки Бабиного Яру». Індивідуальна робота (робота з підручником, робота з документом, створення хронологічної таблиці, розв'язання хронологічних завдань, робота зі шкалою часу, створення порівняльних схем, ментальна карта «Етапи державності України»).

теми [6 ГІО 4.1.1-1] порівнює однотипні пам’ятки історії, природи та культури і пояснює їх значення [6 ГІО 4.1.2-1] формулює висновок, судження на основі наведених фактів [6 ГІО 4.1.2-2] формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду [6 ГІО 4.2.2-1] послідовно викладає інформацію, будує виступ з дотриманням структури [6 ГІО 4.2.2-2] визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства [6 ГІО 4.3.1-1] висловлює припущення стосовно можливого перебігу історичних подій [6 ГІО 4.3.1-2] виявляє розбіжності в тлумаченнях минулого та сучасного на конкретних прикладах [6 ГІО 4.3.1-3] пояснює, як людина впливає на різні спільноти і державу своєю діяльністю [6 ГІО 5.1.2-3] обґрунтовує необхідність захищати права людини і	Берестейська Унія. Київська (Могилянська) колегія. Українське козацтво: низовики і реєстровці. Козацькі Січі за порогами Дніпра. Переможні битви гетьмана Сагайдачного. Козацька революція. Військо Запорозьке за Богдана Хмельницького і його наступників. Гетьманщина часів Івана Мазепи. Культура українського бароко. **Україна в «довгому XIX ст.» Національний рух** Чому XIX ст. називають «довгим». Землі України на мапах і в політиці імперій. Університети як осередки «українського відродження». Візія України у творах романтиків і позитивістів. Гранд-наратив української історії Михайла Грушевського. Українські підприємці і меценати. Товариство «Просвіта». Молодіжні «Соколи» та «Січі». Театр корифеїв. Український архітектурний модерн. **Терени України в «короткому” XX ст. Відновлення Української держави** Світові війни та зміни на мапі світу. Українські Січові Стрільці.	

громадянина та дотримуватися обов'язків громадянина [6 ГІО 5.2.2-2] наводить приклади етнічного, релігійного, культурного та іншого розмаїття в Україні та світі в минулому і сьогоденні [6 ГІО 5.3.1-1] пояснює причини та наслідки розмаїття в сучасній Україні, аналізує культурне розмаїття України та світу [6 ГІО 5.3.1-2] зіставляє культури, їх цінності, традиції, спосіб життя [6 ГІО 5.3.1-3] наводить історичні та сучасні приклади виявів дискримінації та її подоланн [6 ГІО 5.3.2-2] виявляє мову ворожне [6 ГІО 5.3.2-3] обговорює те, як громадяни та уряди можуть сприяти сталому розвитку [6 ГІО 6.2.1-6] пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення, місцеву громаду, Україну та світ [6 ГІО 6.2.1-7] емоційно долучається до заходів, які спрямовані на утвердження цінності незалежності і територіальної цілісності України [6 ГІО 6.2.1-9] пояснює значення	Українська революція. Кримська Народна Республіка. «Трикутник смерті» УНР. УССР в імперії «Совєтов». Голодомор. «Розстріляне Відродження». Трагедія Бабиного Яру. Українська повстанська армія. «Совєтизація» західноукраїнських земель. Депортація кримських татар. УРСР - співзасновниця ООН. Дисидентство. Українська гельсінська група. Народний рух України. Проголошення незалежності України. **Сучасна Україна. Європейські перспективи Української держави** Засади демократії та їхнє втілення в Конституції України. Економіка України: на шляху до соціально орієнтованого ринку. Зовнішня політика України: від багатовекторності до євроатлантичної орієнтації. Революція Гідності. Російсько-українська війна. Україна — держава-кандидат на вступ до Європейського Союзу.	

громадсько-політичних понять (зокрема демократія, свобода, права, право/ закон) з допомогою вчителя [6 ГІО 6.3.1-1] застосовує відповідні поняття в порівняльному описі історичних та сучасних дій та подій [6 ГІО 6.3.1-2] наводить приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із різними чинниками; пояснює їх вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в минулому та сьогоденні [6 ГІО 6.3.1-5]		
Розділ 5. Права людини та демократія у минулому і сучасності.		
пояснює, як формуються і змінюються цінності та норми, наводить приклади з власного життя і життя громади [6 ГІО 4.1.1] пояснює, що таке гідність, повага до інших, справедливість і толерантність [6 ГІО 4.1.2] формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду [6 ГІО 4.2.1-1] послідовно викладає інформацію, будує виступ з дотриманням структури [6	**Що таке ідентичність** Що робить мене унікальним? Як моя сім'я, друзі та культура формують мою ідентичність. Як можна розповісти про себе через малюнок чи історію. Чому важливо поважати ідентичність інших людей? **Гідність, права людини, толерантність.** Що значить поважати гідність іншої людини в школі чи вдома? Які права я маю як дитина, і як я можу їх захищати. Як бути толерантним до тих,	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, коментоване читання тексту, перегляд навчального відео, метод «Займи позицію», «Незакінчені речення»). Групова (робота в парах, трійках, малих та / або великих робочих групах, робота над проблемними питаннями, груповий проєкт «Патріоти сучасної України»). Створення асоціативних схем до понять "громадянин", "закон", "влада", "патріотизм". Укладання правил спільного проживання в

ГІО 4.2.2-1] визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства [6 ГІО 4.3.1-1] демонструє повагу до прав, свобод і гідності інших людей у повсякденному житті [6 ГІО 4.3.2-1] описує приклади дотримання й порушення прав людини у власному середовищі [6 ГІО 4.3.2-2] наводить приклади ролі громадянина, прав і обов'язків людини і громадянина [6 ГІО 5.1.1-1] пояснює, як Конституція України захищає права людини і визначає обов'язки громадян [6 ГІО 5.1.1-2] визначає, що таке демократія і як вона реалізується в житті людини, родини, громади, держави [6 ГІО 5.1.2-1] описує способи участі людини у житті громади (волонтерство, доброчинність, взаємодопомога) [6 ГІО 5.2.1-1] виявляє приклади вияву патріотизму у повсякденному житті [6 ГІО 5.2.1-2] розпізнає випадки	хто відрізняється від мене? **Виявлення та протидія дискримінації.** Що робити, якщо я бачу, що хтось зазнає дискримінації через зовнішність чи погляди? Як створити правила дружнього класу, щоб уникнути несправедливості? **Що таке сучасна демократія, як вона виникла і змінювалася.** Що таке демократія, і як вона працює в нашій школі чи класі? Як люди в минулому боролися за право голосу та справедливість? **Хто такий громадянин, що означає бути громадянином України.** Що значить бути громадянином України для мене та моєї сім'ї? Як мої дії можуть допомогти у розвитку України? Які обов'язки я маю як юний громадянин України? **Патріотизм як громадянська цінність.** Що таке патріотизм, і як я можу показати любов до України? Як наші традиції та свята допомагають нам бути патріотами? Чи може	громаді. Індивідуальна робота (робота з підручником, робота з джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення словника).

дискримінації та пояснює, як їм можна запобігти [6 ГІО 5.3.1-1]	маленький вчинок, як прибирання парку, бути проявом патріотизму? **Конституція України. Закони та правила.** Чому в Україні є Конституція, і як вона захищає мене? Які правила в школі чи вдома схожі на закони країни? Як ми можемо створити справедливі правила для нашого класу? **Правила співжиття -- життя в минулому і тепер. Що таке влада. Самоврядування.** Які правила співжиття були важливими в минулому, а які є тепер? Що таке самоврядування, і як ми можемо організувати його в класі? Як працює влада в школі, і як я можу впливати на рішення? **Доброчинність і волонтерство: історія і сучасність.** Як люди в минулому допомагали один одному, і як це роблять сьогодні? Що я можу зробити, щоб допомогти своїй громаді чи школі? Чому волонтерство важливе для України сьогодні? **Громадянська відповідальність, виховання пошани до**	

	рідної країни. Як я можу показати повагу до української культури та історії? Чому важливо бути відповідальним за свої дії в школі та вдома? Як ми можемо разом у класі створити проєкт на підтримку України?	

Інтегрований курс «Історія України й громадянська освіта». 7 клас.

Очікувані результати навчання	**Пропонований зміст навчального предмета / інтегрованого курсу**	**Пропоновані види навчальної діяльності**
Вступ.		
виявляє і пояснює ознаки культурно-історичних епох [9 ГІО 1.1.3-3] визначає критерії змін у житті суспільства (з допомогою вчителя) [9 ГІО 1.2.3-2] визначає риси і пояснює цілісність історичних епох у політичній, економічній, соціальній, культурно-інтелектуальній сферах [9 ГІО 4.1.2-1]	Історія та доісторичні часи. Культурно-історичні епохи розвитку людства. Сучасне і традиційне суспільства.	Установлення ознак і хронологічних меж передісторії (первісності), давнини (античності) і середньовіччя. Робота з історичним словником (пригадування алгоритму укладання словника, внесення понять «передісторія», «античність», «середні віки», «традиційне суспільство» і виконання завдань на їх застосування).
Розділ 1. Землі України в доісторичні часи.		
основні події, явища, процеси доісторичного періоду та ранньої	Рід Homo як продукт природного відбору.	Фронтальна робота (бесіда з елементами

історії України: неолітичну революцію, грецьку колонізацію, Велике розселення слов'ян, появу іраномовних кочівників, первісні стоянки на території України [9 ГІО 1.1.2-1] хронологічні межі, тривалість і послідовність подій та процесів [9 ГІО 1.1.2-2] значення та вплив природно-географічних та соціальних чинників на господарство, спосіб життя та соціальний устрій давніх спільнот (землеробів, кочівників, колоністів) [9 ГІО 2.2.2-2] як політичні, економічні, культурні та соціальні чинники формували характер історичних епох [9 ГІО 4.1.1-1] характеризувати діяльність людини в умовах природного середовища в різні історичні періоди, пояснювати, як людина пристосувалася до клімату, рельєфу, природних ресурсів [9 ГІО 2.2.1-1] використовувати набуті знання для пояснення історичних явищ і реконструкції подій [9 ГІО 4.2.1-2]	Стоянки Homo на теренах України. Неолітична революція. Землероби і кочівники епохи енеоліту. Україна - східне крило індоєвропейської прабатьківщини. Іраномовні кочівники українського Степу. Грецька колонізація Північного Причорномор'я. Готи на території України. Велике розселення слов'ян. Анти і склавини.	обговорення, вправи «Продовж речення», «Займи позицію», формулювання запитань до обраних текстів). Групова (робота в парах, трійках, малих та / або великих робочих групах, робота над проблемними питаннями. Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Порівняння подій української та світової історії; укладення синхроністичної таблиці. Складання задач на знання хронології/ визначення тривалості подій. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника).
Розділ 2. Руська земля в уяві літописців (IX - X ст.).		
основні економічні, політичні. культурні та інші чинники, що впливали на розвиток Київської держави, її сусідів, торговельні шляхи, побут слов'ян та інших	«Літописні племена» східних слов'ян. Епоха вікінгів. Торговельний шлях «із варяг в греки». Руська земля - варязький	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, вправи «Продовж речення», «Займи позицію»,

народів [9 ГІО 1.2.1-1] основні причини, передумови, результати та наслідки історичних подій IX-X ст. [9 ГІО 1.3.2-1] зв'язок між історичними подіями та географічним простором [9 ГІО 2.1.2-1] різні тлумачення перебігу історичних подій в джерелах та історіографії [9 ГІО 4.3.1-1] природу конфліктів у ранньому середньовічному суспільстві; порівнювати способи розв'язання конфліктів у тогочасній Русі та інших державах [9 ГІО 6.3.1-2] розпізнавати тенденційні, упереджені або політизовані інтерпретації історичних подій, явищ; виявляти ознаки маніпуляції в текстах про походження Русі чи роль варягів [9 ГІО 4.2.2-1] описувати, аналізувати й оцінювати різні історичні джерела та інтерпретації [9 ГІО 4.3.1-1] аналізувати конфліктні ситуації, пропонувати їх пояснення, бачити зв'язок між історичним контекстом і можливими шляхами їх вирішення [9 ГІО 6.3.1-2]	осідок в Середньому Подніпров'ї. Перші князі ранньої Київської держави. Русь та її сусіди в IX-X ст.	формулювання запитань до обраних текстів). Групова (робота в парах, малих та / або великих робочих групах, робота над проблемними питаннями. Обговорення в гурті «Чи можна було уникнути впровадження християнства як державної релігії Русі-України». Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Порівняння подій української та світової історії; укладення синхроністичної таблиці. Складання задач на знання хронології/ визначення тривалості подій. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Складання асоціативних кущів на розуміння понять «берестяна грамота», «графіті», «ікона», «книжкові мініатюри», «мозаїка»,

		«фреска».
Розділ 3. Русь: держава, суспільство, культура.		
передумови й наслідки ключових подій доби Русі [9 ГІО 1.2.3-1] ключові риси епохи Русі X-XIII ст., її цілісність та політичну багатовимірність (династичні зв’язки, розвиток міст тощо) [9 ГІО 4.1.2-1] можливі ризики та переваги подій (хрещення Русі, династичні шлюби тощо) [9 ГІО 1.3.2-3] можливі ризики та переваги подій (хрещення Русі, династичні шлюби тощо) [9 ГІО 1.3.2-3] як окремі дії чи події впливали на розвиток та становлення Київської держави та міждержавні відносини [9 ГІО 4.3.2-1] висловлювати власне обгрунтоване судження щодо ролі особистостей в історії [9 ГІО 1.2.2-4] пов’язувати історичні події з географічним простором: визначати на карті місця важливих подій, політичні центри [9 ГІО 2.1.2-1] дотримуватися принципів академічної доброчесності при роботі з джерелами: самостійно формулювати висновки, уникати плагіату, критично ставитися до	Імперія Володимира Великого. «Вибір віри» та його наслідки. Розбудова держави Ярославом Мудрим. Династичні зв'язки київських князів. Містобудування. Торгівля і гроші. Поліцентричність давньоруського суспільства. Княжі «усобиці». Руcько-українські князівства XII - перш. пол. XIII ст. Київська митрополія. «Руська правда». Літописання. Русь і Степ («потомство Ізмаїла»).	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Самостійний пошук інформації за визначеним завданням (дата першої писемної згадки про Україну; відносини руських князів із сусідами).

джерел інформації [9 ГІО 3.1.2-2]		
Розділ 4. Русь і Монгольська імперія. «Держава Романовичів».		
основні етапи та особливості колонізаційних і міграційних процесів у Східній Європі у XIII ст., у т.ч. монгольську експансію та ін. [9 ГІО 2.2.3-1] історичну періодизацію від політичної роздробленості до централізації в межах Держави Романовичів та подій, пов'язаних із монгольською навалою [9 ГІО 1.3.1-3] перебіг подій та їх значення у становленні та розвитку Держави Романовичів [9 ГІО 1.3.2-2] вплив ключових подій на подальший розвиток українських земель та їх роль у історії Східної Європи [9 ГІО 4.3.2-3] порівнювати історичну інформацію з різних джерел [9 ГІО 2.1.1-3] виявляти зв'язки між різними історичними джерелами (літописи, грамоти, археологічні пам'ятки, візуальні зображення та ін.) [9 ГІО 3.2.1-3] виявляти факти маніпуляції у візуальних та інших джерелах [9 ГІО 3.3.3-1]	Об'єднання Волинського та Галицького князівств за Романа Мстиславовича. Боротьба Романовичів за свою спадщину. Монгольська імперія: улус Джучі. Розпад Русі внаслідок походів хана Бату. Коронація Данила Романовича. Багатовекторність зовнішньої політики короля Данила та його наступників. Вигасання династії Романовичів. Королівство Русь: межі, лад, столиці. Стани Королівства Руського: права, обов'язки, побут. Культура земель Романовичів у плетиві візантійських та європейських впливів.	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань, укладання коментарів). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями). Обговорення у групах причин і наслідків монгольської навали на українські землі. Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Складання «хмарини слів» (монгольське іго, держава Романовичів). Створення колажу до теми «Пам'ятки культури Галицько-Волинського князівства».

Розділ 5. Україна-Русь під владою чужоземних династій (середина XIV - початок XVI ст.). Кримське ханство.		
напрями та темпи змін на політичній карті українських земель: інкорпорація українських земель до складу різних держав, їх соціально-економічний, політичний та культурний розвиток [9 ГІО 1.2.3-4] ключові відмінності географічних назв та чинники, що впливали на ці процеси [9 ГІО 2.1.2-4] віддаленість історичних подій, явищ і процесів, системний їх вплив на становище українських земель у складі різних держав [9 ГІО 4.1.3.-1] значення джерел інформації при вивченні історії XIV-XVI ст. [9 ГІО 3.2.2-2] багаторакурсність тлумачення історичних подій, явищ і процесів при вивченні історії XIV-XVI ст. [9 ГІО 3.3.2-2] поняття верховенства права і правової держави, аналізуючи литовські статути, міське право, сільські громади [9 ГІО 6.1.1-2] значення джерел інформації при вивченні історії XIV-XVI ст. [9 ГІО 3.2.2-2] характеризувати джерело за часом, походженням, типом [9 ГІО 3.2.2-2]	Боротьба за спадщину династії Романовичів. Руський домен польських королів. за Шипинськау земля як предмет територіальних суперечок володарів Угорщини, Польщі та Молдови. Утвердження влади Гедиміновичів на Волині, Київщині та Чернігівщині. Експансія Литви на степові землі. Московсько-литовські війни XV - початку XVI ст. за спадок Русі. Структура та привілеї руської шляхти у Королівстві Польському та Великому князівстві Литовському. Руські княжі роди (на прикладі роду Острозьких). Руські міста на магдебурзькому праві (на прикладі Львова). Сільські громади на руському, волоському та німецькому праві. Литовські статути. Український іконопис XIII - XV ст.. Архітектура готики в Україні. Відгомін Ренесансу в Україні XV -XVI ст. Розпад Великої (Золотої) Орди та утворення Кримського ханства. Суспільний устрій та	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Складання порівняльної таблиці «Вплив уній на розвиток українських земель». Самостійний пошук інформації за визначеним завданням (території українських земель у складі інших держав). Складання «хмарини слів» (магдебурзьке право, шляхта). Гра-симуляція «Життя та

виявляти взаємозв'язки між різними типами джерел [9 ГІО 3.2.1-3] презентувати культурні здобутки спільноти у складі інших держав [9 ГІО 5.3.1-2] визначати шляхи протидії дискримінації на основі історичних прикладів [9 ГІО 5.3.2-3] долучатися до правил у громаді, ідентифікувати порушення, моделювати історичні ситуації [9 ГІО 6.1.2-3] знаходити способи розв'язання суперечностей на прикладі історичних конфліктів [9 ГІО 6.3.1-3]	культура ханства. Визнання Менглі Гіреєм сюзеренітету Османської імперії.	побут українців та їхніх сусідів у середині XIV – на початку XVI ст.».
УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ. Історія України в контексті Давнини та Середньовіччя.		
демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах давнини та середньовіччя [9 ГІО 1.1.2-1] формулює запитання стосовно взаємодії суспільно-історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей, робить припущення щодо їх впливу на суспільство [9 ГІО 4.1.1-2] пропонує (з допомогою вчителя) способи розв'язання наявних суспільних проблем, які мають історичне підґрунтя, аналізує суспільний і власний досвід	Україна в подіях, явищах і процесах Давніх часів і Середньовіччя. Здобутки середньовічного руського-українського суспільства. Внесок Русі-України у формування європейської цивілізації.	Укладання хронології подій праісторії, античних часів та середніх віків, віднесених до історії України; встановлення історичного значення цих подій. Встановлення (в гурті, малій групі) ознак розвитку господарства, соціальної структури, політичного ладу та культури населення

[9 ГІО 4.1.3-2] висуває гіпотези на основі знань і розуміння стосовно впливу історичних подій на майбутнє [9 ГІО 4.3.2-3]		України в античності й середньовіччі, прогнозування наслідків виявлених змін для економіки, етнічної культури і духовності людини. Укладення есе “Внесок України у формування європейської цивілізації”

Інтегрований курс «Історія України й громадянська освіта». 8 клас.

Повторення. Вступ. Ранньомодерна доба в історії людства та України.		
Очікувані результати навчання	**Пропонований зміст навчального предмета / інтегрованого курсу**	**Пропоновані види навчальної діяльності**
виявляє і пояснює ознаки Нового часу [9 ГІО 1.1.3-3] визначає поєднання політичних, економічних, соціальних, культурних чинників, які впливали один на одного і творили ранньомодерну добу в історії України [9 ГІО 4.1.1-1]	Періодизація Нового часу (Модерної доби). Особливості Раннього Нового часу. Україна у переддень Ранньомодерної доби.	Установлення ознак, періодизації і хронологічних меж Нового часу. Характеристика за текстом особливостей Ранньомодерної доби в історії України.
Розділ 1. Землі України у XVI – першій половині XVII ст.		
демонструє знання	Люблінська унія 1569 р.. Землі Русі-України в Речі	Фронтальна робота (бесіда з елементами

перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] виявляє і пояснює ознаки культурно-історичних епох [9 ГІО 1.1.3-3] позначає на карті історичні події та об'єкти, перебіг подій, явищ, процесів [9 ГІО 2.1.1-2] ставить обґрунтовані запитання до змісту здобутої інформації [9 ГІО 3.2.1-2] визначає поєднання політичних, економічних, соціальних, культурних чинників, які впливали один на одного і творили історичну епоху [9 ГІО 4.1.1-1] описує, аналізує, оцінює різні інтерпретації історичних подій, явищ, процесів, діяльності історичних осіб [9 ГІО 4.3.1-1] цінує соціальне та культурне розмаїття, пояснює його переваги і виклики в сучасному суспільстві [9 ГІО 5.3.1] використовує принципи врядування, долучається до розроблення правил, які	Посполитій. Соціальна структура населення українських земель у XVI – першій половині XVII ст. (стани: шляхта, міщани, духовенство, селяни). Православні братства. Берестейська унія як спроба реформування православної церкви. Утворення унійної (греко-католицької) церкви. Відновлення православної ієрархії та реформи церкви. Розвиток культури кінця XVI – першої половини XVII ст. Повсякденне життя і світогляд різних станів українського суспільства.	обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Самостійний пошук інформації за визначеним завданням (Києво-Могилянська академія: віхи створення). Складання «хмарини слів» (рента, унійна церква, фільварок). Складання асоціативних кущів (Люблінська унія, Берестейська унія, полемічна література). Складання історичного портрету діяча (на вибір із теми). Створення медіапродуктів (навчальних, пізнавально-розвиваючих, вікторин тощо) за матеріалами теми.

діють у громаді [9 ГІО 6.1.2-3]		
Розділ 2. Становлення українського козацтва (XVI – перша половина XVII ст.).		
демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГІО 1.2.1-2] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] позначає на карті історичні події та об'єкти, перебіг подій, явищ, процесів [9 ГІО 2.1.1-2] на основі аналізу джерела ідентифікує події та явища політичної, соціальної, економічної, культурно-інтелектуальної історії [9 ГІО 3.2.2-1] визначає поєднання політичних, економічних, соціальних, культурних чинників, які впливали один на одного і творили	Передумови виникнення та джерела формування українського козацтва. Городові (реєстрові) та низові козаки. Січ - як організаційний центр низового козацтва. Соціальна організація, побут і військова майстерність українського козацтва. Становлення козацького стану. Походи запорозьких козаків першої чверті XVII ст. на володіння Кримського ханства та Османської імперії. Петро Конашевич Сагайдачний. Похід на Москву 1618 року. Хотинська війна. Козацькі повстання кінця XVI - 20–30-х років XVII ст. «Ординація Війська Запорозького».	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Коментоване читання уривків історичних текстів про життя козаків. Групове укладання опису «Один день із життя…». Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Самостійний пошук інформації за визначеним завданням (Заснування Запорізької Січі). Складання «хмарини слів»

історичну епоху [9 ГІО 4.1.1-1] знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення багатовимірності історичних процесів [9 ГІО 4.2.1] аргументує власні судження за допомогою історичних фактів, наявних досліджень, доступних історичних джерел та з урахуванням гуманістичних цінностей [9 ГІО 4.2.3-2] пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття і багатовимірності минулого та його впливу на сучасність [9 ГІО 4.3.2-2]		(козак, гетьман, Великий Луг). Складання асоціативних кущів (козацька рада, козацтво, уходництво). Перегляд медіаматеріалів про життя козаків та їхніх сусідів. Створення медіапродуктів за матеріалами теми.
Розділ 3. Козацька революція середини XVII ст. і війна за суверенітет козацької держави другої половини XVII ст.		
демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому та сучасному [9 ГІО 1.2.2-4]	Передумови і причини козацької революції. Богдан Хмельницький. Козацько-кримський союз. Розгортання козацько-селянського повстання у 1648 р.-1649 р.: кристалізація мети і планів. Зборівський договір. Українська козацька	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над

пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] позначає на карті історичні події та об’єкти, перебіг подій, явищ, процесів [9 ГІО 2.1.1-2] створює власний інтелектуальний продукт, дотримуючись засад академічної доброчесності [9 ГІО 3.2.2-3] визначає поєднання політичних, економічних, соціальних, культурних чинників, які впливали один на одного і творили історичну епоху [9 ГІО 4.1.1-1] розпізнає тенденційну інформацію [9 ГІО 4.2.2-1] описує, аналізує, оцінює різні інтерпретації історичних подій, явищ, процесів, діяльності історичних осіб [9 ГІО 4.3.1-1] бере участь у проєктах, спрямованих на утвердження цінності незалежності і територіальної цілісності	держава – Військо Запорозьке. Зовнішня політика: у пошуку союзників. Події 1650–1651 рр. Берестецька битва. Іван Богун. Білоцерківський договір. “Молдовський проєкт” Богдана Хмельницького. Батозька битва. Жванецька облога. Українсько-московський договір 1654 р. Воєнні дії 1655 рр. Віленське перемир’я. Українсько-шведсько-трансільванський союз.	проблемними питаннями. Коментоване читання уривків історичних текстів. Створення власної ілюстрації до теми. Структурована дискусія про політичні плани Богдана Хмельницького. Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Самостійний пошук інформації за визначеним завданням (козацька революція середини XVII ст.). Складання «хмарини слів» (козацька держава, козацька революція). Складання асоціативних кущів (Гетьманщина, Руїна). Добір фактів, що спростовують російські наративи у трактуванні історії козацтва. Перегляд медіаматеріалів про головні події козацької революції середини

України [9 ГІО 6.2.1-8]		XVII ст. Створення медіапродуктів за матеріалами теми.
Розділ 4. Козацька Україна (Гетьманщина) другої половини XVII ст.		
демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] зіставляє наміри та результати діяльності історичних і сучасних діячів та суспільних груп [9 ГІО 1.2.2-3] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.3.2-1] позначає на карті історичні події та об'єкти, перебіг подій, явищ, процесів [9 ГІО 2.1.1-2] порівнює зміст історичних джерел за самостійно визначеними критеріями [9 ГІО 3.2.1-4] визначає риси і пояснює цілісність історичних епох у політичній, економічній, соціальній, культурно-інтелектуальній сферах [9 ГІО 4.1.2-1]	Іван Виговський. Гадяцька угода. Московсько-українська війна. Конотопська битва. Внутрішня боротьба за владу та впливи. Розкол козацької держави. Посягання Московського царства на її суверенітет. Спроби об'єднання Лівобережної та Правобережної Гетьманщини. Козацька Україна в системі міжнародних відносин. Аристократична Гетьманщина наприкінці XVII ст.: територія, устрій, військо, судочинство. Зміни в становищі Київської митрополії та її духовенства Правобережне козацтво. Слобідська Україна. Запорожжя (Військо Запорозьке Низове).	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Коментоване читання уривків історичних текстів. Створення власного письмового джерела з теми (уявні спогади, фрагмент щоденника, літопису тощо). Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Самостійний пошук інформації за визначеним

використовує інформацію із суміжних галузей знань для характеристики минулих і сучасних суспільних подій, явищ, процесів [9 ГІО 4.2.1-2] висуває гіпотези на основі знань і розуміння стосовно впливу історичних подій на майбутнє [9 ГІО 4.3.2-3]		завданням (Гадяцька угода: позитивні та негативні наслідки для українських земель). Складання «хмарини слів» (Слобідська Україна, займанщина). Моделювання інтерв'ю з козацьким гетьманом (на вибір). Перегляд медіаматеріалів про відомих козацьких гетьманів. Створення медіапродуктів за матеріалами теми.
Розділ 5. Україна та ранньомодерні імперії XVIII ст.		
демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1] передбачає зміни в різних галузях суспільного життя, прогнозує пов’язані з ними ризики і переваги [9 ГІО 1.3.2-3] позначає на карті історичні події та об’єкти, перебіг подій, явищ, процесів [9 ГІО 2.1.1-2]	Гетьманщина в період Івана Мазепи та спроба усамостійнення. Конституція Пилипа Орлика. Імперський наступ на автономію Гетьманщини. Спроба реформування Гетьманщини за урядування Данила Апостола і Кирила Розумовського. Остаточна ліквідація Росією адміністративно-територіальної автономії Гетьманщини і Слобідської України. Нова Січ. Ліквідація Росією Січі. Чорноморське козацьке військо. Гайдамаки. Коліївщина. Землі Західної України в 20–90-х рр. XVIII ст.	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Коментоване читання уривків історичних текстів. Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу.

визначає причини, описує перебіг, встановлює сутність колонізаційних та міграційних процесів [9 ГІО 2.2.3-1] характеризує інформацію залежно від джерела походження, часу і місця виникнення та способів поширення [9 ГІО 3.2.2-2] аргументує власні судження за допомогою історичних фактів, наявних досліджень, доступних історичних джерел та з урахуванням гуманістичних цінностей [9 ГІО 4.2.3-2] розкриває сутність принципу недискримінації і виявляє його порушення у повсякденному житті і медіаповідомленнях [9 ГІО 5.3.1-3] пропонує способи подолання конфліктів, розв’язання соціальних, політичних та інших суперечностей [9 ГІО 6.3.1-3]	Опришківський рух. Становище Кримського ханства і його анексія Російською імперією. Імперська політика Росії щодо Півдня України. Зміни в приналежності західноукраїнських земель та Правобережної України внаслідок Поділів Речі Посполитої. Розвиток української культури у другій половині XVII – XVIII ст.	Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Самостійний пошук інформації за визначеним завданням (Коліївщина, розподіли Речі Посполитої). Складання «хмарини слів» (гайдамаки, козацьке бароко, опришки). Моделювання інтерв'ю з Пилипом Орликом. Укладання опису пам'ятки козацького бароко (на вибір). Створення медіапродуктів за матеріалами теми.
УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ. Історія України в контексті Раннього Нового часу.		
аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків	Особливості суспільно-політичного життя України XVI – XVIII ст. Культурні	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз

історичних осіб [9 ГІО 1.2.1] наводить приклади змін та неперервності в історії суспільства, пояснює цю взаємодію [9 ГІО 1.2.3-3] користується історичною періодизацією для характеристики історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.3.1-3] визначає риси і пояснює цілісність історичних епох у політичній, економічній, соціальній, культурно-інтелектуальній сферах [9 ГІО 4.1.2-1] пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття і багатовимірності минулого та його впливу на сучасність [9 ГІО 4.3.2-2] втілює результати пізнавальної діяльності в медіатекстах [9 ГІО 4.3.2-4]	здобутки українського суспільства. Внесок ранньомодерної України у формування європейської цивілізації.	історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Коментоване читання уривків історичних текстів. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Гра-лото з візуальними образами та поняттями теми. Групове укладання лінії часу розвитку інновацій/змін у господарстві / зміни мистецьких стилів. Укладання хмар ключових слів для опису матеріального світу України різних епох.

Інтегрований курс «Історія України й громадянська освіта». 9 клас.

ВСТУП. «Довге» XIX століття в історії України: територія, населення, влада.		
Очікувані результати	**Пропонований зміст**	**Пропоновані види**

навчання	навчального предмета / інтегрованого курсу	навчальної діяльності
Розуміти: □ поняття: «довге» XIX століття», «модернізація», «національне відродження»; □ головні цілі та сутність політики Російської та Австрійської імперій на території України; □ модернізація як перехід від традиційного аграрного до сучасного індустріального та урбанізованого суспільства. **Уміти:** □ показати на карті українські території в складі Російської та Австрійської імперій; □ схарактеризувати політичне і соціальне становище України на зламі XVIII–XX ст.; пояснити чинники та механізми змін у чисельності, соціальному й національному складі населення України.	«Довге» XIX століття: період модернізації та національних рухів у Європі. Ознаки модернізації. Україна на політичній карті Європи в XIX ст. Російська та Австрійська імперії: підпорядкування та освоєння українських територій. Етнічно українська територія та її залюдненість у XIX ст.: чисельність, соціальний і національний склад населення (оглядово). Українці та інші етнічні групи на українській території: взаємостосунки, зміни ідентичності та міграції (оглядово).	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Коментоване читання уривків історичних текстів. Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Укладання порівняльної таблиці розвитку європейських суспільств та українського в першій половині XIX століття. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Складання «хмарини слів» (індустріальне / урбанізоване суспільство, національне відродження України). Складання асоціативного

		куща (довге століття, національні рухи в Європі). Створення медіапродуктів за матеріалами теми.
Розділ 1. Українські землі в складі Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.		
Знати: назви козацьких формувань: Задунайська Січ, Азовське козацьке військо, Чорноморське/Кубанське козацьке військо; час початку індустріальної революції в Україні, польського Листопадового повстання, діяльності Кирило-Мефодіївського братства. **Розуміти:** поняття: «індустріальна революція (промисловий переворот)», «національна ідентичність», «національний рух» («національне відродження»); роль Харківського і Київського університетів як центрів українського національного відродження; вплив польського національно-визвольного руху на суспільні настрої в -Україні; програмні положення та ідейні засади діяльності Кирило-Мефодіївського братства;	Соціальне та національне питання у баченні інтелектуалів Європи, російської влади та громадянського суспільства першої половини XIX ст. Імперська «теорія офіційної народності» («православ'я – самодержавство – народність»). Нова модель соціально-економічного розвитку Півдня України. Криза кріпосницького господарства. Початок українського національного руху («національне відродження»): козацько-старшинський етап. Асимілятори і традиціоналісти. Формування сучасної національної ідентичності. Нове покоління українських патріотів: Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко. Кирило-Мефодіївське братство та ідея всеслов'янської республіки-федерації. Нації та націоналізм у сприйнятті людей XIX	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Коментоване читання уривків історичних текстів. Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Модерована дискусія щодо "нових" російських порядків на українських землях наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника).

Уміти: □ показати на карті зміни української території наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст., місця діяльності політичних і національно-культурних організацій, території, охоплені соціальними протестами; □ схарактеризувати розгортання українського національного руху, діяльність Кирило-Мефодіївського братства; □ пояснити -значення діяльності Кирило-Мефодіївського братства для національного руху; □ визначити розбіжності в цілях українського, польського (національних) і російського (опозиційного до самодержавства) рухів на території України; □ обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Котляревського, Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша, Тараса Шевченка.	століття. Політичне та етнічне розуміння нації. Польське повстання 1830–1831 рр. Заходи з русифікації Південно-Західного краю. Ліквідація Греко-католицької церкви в Російській імперії.	Складання асоціативного куща (Кирило-Мефодіївське братство). Моделювання інтерв'ю з одним із представників нового покоління українських патріотів. Створення медіапродуктів за матеріалами теми.
Розділ 2. Українські землі в складі Австрійської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.		
Знати: □ період діяльності «Руської трійці»,	Політика Австрійської імперії щодо українських територій.	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз

хронологічні межі «Весни народів». **Розуміти:** поняття: «будителі», «Весна народів», «освічений абсолютизм»; причини, які зумовили провідну роль Греко-католицької церкви і духівництва в українському русі Галичини; ідейні засади діяльності гуртка «Руська трійця», Головної Руської ради; історичне значення альманаху «Русалка Дністровая». **Уміти:** показати на карті Галичину, Буковину й Закарпаття в складі Австрійської імперії; -схарактеризувати політичний і соціально-економічний стан українських регіонів у складі монархії Габсбурґів, реформи періоду «освіченого абсолютизму» та їхній вплив на українське населення; визначити напрями і результати діяльності «Руської трійці», роль греко католицького духівництва в житті західноукраїнського суспільства; обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Могильницького, Лук'яна Кобилиці, Маркіяна Шашкевича, Олександра	Реформи Марії Терезії та Йосифа II: наслідки для українських земель.. Початок українського національного відродження в Австрійській імперії. Гурток «Руська трійця». Дискусія про абетку (кирилиця чи латиниця) в Галичині. «Весна народів» та суголосні їй події в Галичині, Буковині й Закарпатті в 1848–1849 рр. Скасування панщини. Перша політична організація українців – Головна Руська рада. Газета «Зоря Галицька». Українці в австрійському парламенті.	історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Коментоване читання уривків історичних текстів. Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Модерована дискусія щодо виникнення такого явища як "Весна народів" та його вплив на розвиток європейських суспільств. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Складання асоціативного куща (освічений абсолютизм). Підготовка усного есе "Вплив реформ Марії Терезії та Йосифа II на розвиток українського суспільства". Моделювання інтерв'ю з видавцями альманаху

Духновича.		“Русалка Дністрова”. Створення медіапродуктів за матеріалами теми.
Розділ 3. Повсякденне життя та культура України кінця XVIII – першої половини XIX ст.		
Знати: дати виходу друком «Енеїди» Івана Котляревського, «Кобзаря» Тараса Шевченка. **Розуміти:** поняття: «національна культура»; гасло «пробудження/відродження» (мови, традицій тощо) як поштовх до національних рухів народів, які не мали власної державності; значення історичних пам’яток, фольклору й етнографії, літературних та історичних творів у становленні української національної ідентичності. **Уміти:** схарактеризувати, формування нової української літератури та сучасної літературної мови; пояснити зумовленість культурних процесів потребами національного розвитку; узагальнити діяльність	Повсякденне життя сільського і міського населення (оглядово). Умови розвитку освіти й культури в Україні. Університети в Україні (Львівський, Харківський, Київський): освітнє, наукове, соціальне та політичне призначення. Видатні вчені. Становлення сучасної української літературної мови. «Енеїда» Івана Котляревського. Український романтизм: націєтворча роль літературних та історичних праць. Тарас Шевченко і його «Кобзар». Українське мистецтво.	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Коментоване читання уривків історичних текстів. Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Модерована дискусія щодо націєтворчої ролі літературних та історичних праць (можна на вибір). Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Складання асоціативного куща (“національне

Івана Котляревського, Тараса Шевченка.		пробудження”). Підготовка усного есе “Історичне значення “Енеїди” Івана Котляревського”. Моделювання інтерв'ю з Тарасом Шевченком - Пророком українського народу. Створення медіапродуктів за матеріалами теми.
Розділ 4. Українські землі в складі Російської імперії в другій половині XIX ст.		
Знати: дати скасування кріпацтва і панщини в Російській імперії, будівництва залізниці Одеса–Балта, створення Київської громади, Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, «Братства (Братерства) тарасівців», ухвалення Валуєвського циркуляру та Емського указу. **Розуміти:** поняття: «громадівський рух», «земство», «індустріалізація», «інтелігенція», «урбанізація»; причинно-наслідкові зв’язки між аграрними реформами і розгортанням індустріальної революції; роль різночинної інтелігенції в розвитку	Реформи Олександра II 1860–1870-х рр.: причини, особливості реалізації в українських губерніях, соціально-економічні та політичні наслідки.. Індустріалізація, господарська спеціалізація та урбанізація українських регіонів. Зміни в соціальній структурі населення. Український національний рух: академічно-громадівський етап. Хлопомани і громадівський рух. Київська громада. Південно-Західний відділ Російського географічного товариства. Молоді громади. «Братство (Братерство) тарасівців». Ідейні основи українського руху: Володимир Антонович і Михайло Драгоманов. Польське повстання 1863–	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Коментоване читання уривків історичних текстів. Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Модерована дискусія щодо наслідків для розвитку української нації Валуєвського циркуляру та Емського указу.

українського національного руху та осучасненні (модернізації) суспільства; спрямованість українського руху на формування модерної нації; вплив заборонних актів російської імперської влади (Валуєвського циркуляру, Емського указу) на розвиток українського руху; культурно-просвітницьке спрямування кримськотатарського національного руху. **Уміти:** схарактеризувати погляди і діяльність громадівців 1860–1890-х рр.; визначити значення громадівського руху; схарактеризувати кримськотатарське національне відродження; обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Володимира Антоновича, Ісмаїла Гаспринського, Михайла Драгоманова, Олександра Кониського.	1864 рр. та його наслідки для поляків і українців. Реакція російської громадськості й імперської влади на розвиток українського руху: Валуєвський циркуляр і Емський указ. Кримськотатарське національне відродження.	Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Складання асоціативного куща (“громадівський рух”, “індустріалізація”). Підготовка усного есе “Будівництво залізниці Одеса – Балта: перспективи для економічного розвитку краю”. Створення медіапродуктів за матеріалами теми.
Розділ 5. Українські землі в складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.		
Знати: дати утворення товариства «Просвіта», Товариства імені Шевченка, Руcько-української	«Українське питання» в політиці австрійської влади. Національно-політичні й культурні течії в українському русі	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до

радикальної партії, Української національно-демократичної партії. **Розуміти:** поняття: «кооперативний рух», «народовці/українофіли», «нова ера», «радикали», «русофіли/москвофіли», «український П'ємонт». **Уміти:** схарактеризувати мету й діяльність товариства «Просвіта», Товариства імені Шевченка (літературного, а пізніше – наукового); пояснити причини виникнення радикального руху, причини і наслідки трудової еміграції; історичну зумовленість ідеї «соборної України» – національної єдності підросійських і підавстрійських частин української території; обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Франка, Олександра Барвінського, Юліана Бачинського, Юліана Романчука, Юрія Федьковича.	Галичини і Буковини: русофіли («москвофіли») і народовці («українофіли»). Радикальний рух у Галичині. Налагодження контактів Київської громади з галицькими народовцями. Зародження ідеї «соборної України». Політика «нової ери»: здобутки і прорахунки. Утворення українських політичних товариств і партій. Українсько-польське суперництво в Галичині. Трудова еміграція. Утворення українських громад за кордоном.	них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Коментоване читання уривків історичних текстів. Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Модерована дискусія щодо створення товариства «Просвіта». Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Складання асоціативного куща (“кооперативний рух”, “народовці”, “радикали”). Складання “хмарини слів” із теми “український П'ємонт”. Підготовка усного есе “Виникнення радикального руху в українському суспільстві: причини й наслідки”. Моделювання інтерв'ю з Іваном Франком /

		Олександром Барвінським, Юліаном Бачинським, Юліаном Романчуком, Юрієм Федьковичем (на вибір). Створення медіапродуктів за матеріалами теми.
Розділ 6. Україна початку XX століття перед викликами модернізації.		
Знати: дати створення Революційної української партії (РУП). **Розуміти:** поняття: «страйк», «народне віче», «монополія», «політизація національного руху», «ксенофобія»; вплив Російської революції 1905–1907 рр. на український національний рух у Російській імперії; значення австрійського конституційно-парламентського устрою для розвитку українського руху. **Уміти:** схарактеризувати діяльність політичних партій та інших національних організацій, український національний рух у період Російської революції 1905–1907 рр., боротьбу українців за реформу виборчої системи в Австро-Угорщині; визначити і пояснити цілі	Монополізація та регіональна спеціалізація промисловості й сільського господарства. Проведення в Україні столипінської аграрної реформи. Переселенські рухи на підросійських та підавстрійських українських землях. Український національний рух: політичний етап. Ідеологічна кристалізація українських політичних партій на підавстрійських та підросійських землях України та їх перетворення у масові.Автономістська й самостійницька течії в національному русі. Утворення національних організацій культурно-освітнього та військово-спортивного спрямування (оглядово). Кооперативний рух. Консолідація української нації. Українці в Російській революції 1905–1907 рр. Боротьба українців за реформу виборчої системи в Австро-Угорській	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Коментоване читання уривків історичних текстів. Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Модерована дискусія щодо проведення столипінської аграрної реформи та її значення для українців. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника).

проведення в Україні столипінської аграрної реформи; пояснити причини і визначити наслідки посилення тиску російської влади на український національний рух у 1907–1914 рр.; обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Євгена Чикаленка, Івана Боберського, Кирила Трильовського, Костя Левицького, Миколи Міхновського, Михайла Грушевського.	імперії. Українське представництво в російській Державній думі та австрійських парламентських установах – Галицькому сеймі і Державній раді. Український національний рух і його опоненти в умовах пореволюційної (столипінської) реакції 1907–1914 рр. Товариство українських поступовців. Посилення імперського тиску з боку російської влади. Діяльність в Україні російських шовіністів. Боротьба за рівне представництво в регіональних органах влади та український університет у Львові. Домовленості українців з австрійською владою напередодні Великої війни.	Складання асоціативного куща (“український національний рух”). Підготовка усного есе “Тиск російської влади на український національний рух у 1907–1914 рр”. Моделювання інтерв'ю з Євгеном Чикаленком, Іваном Боберським, Кирилом Трильовським, Костем Левицьким, Миколою Міхновським, Михайлом Грушевським (на вибір). Створення медіапродуктів за матеріалами теми.
Розділ 7. **Повсякденне життя та культура України в середині XIX – на початку XX ст.**		
Розуміти: поняття: «меценат», «реалізм», «український модерн/модернізм»; роль культури в розвитку українського руху, зокрема в обґрунтуванні української національної ідеї, визначенні цілей національного руху в боротьбі з імперським устроєм; значення доброчинності та меценатства для	Повсякдення села та міста. Громада як форма організації сільського населення, відмінність української сільської громади від російської общини. Міське самоврядування: соціальне представництво та політичні впливи. Реалізм як світоглядна і культурно-мистецька течія.	Фронтальна робота (бесіда з елементами обговорення, аналіз історичних текстів, формулювання запитань до них). Групова (робота в парах, малих та / або великих групах, робота над проблемними питаннями. Коментоване читання уривків історичних текстів.

розвитку української освіти й культури; **Уміти:** розпізнати пам’ятки архітектури й образотворчого мистецтва, створені під впливом художніх принципів реалізму і модернізму обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Андрея Шептицького, Богдана і Варвари Ханенків, Івана Пулюя, Іллі Мечникова, Лесі Українки, Марії Заньковецької, Миколи Лисенка, Михайла Грушевського, Михайла Коцюбинського, родини Тобілевичів, Соломії Крушельницької.	Український модерн і ранній модернізм (авангардизм) у літературі, образотворчому мистецтві, архітектурі на зламі XIX і XX ст. (оглядово). Меценатство.	Використання лінії часу для встановлення послідовності історичних подій. Розташування ключових подій української історії на лінії часу. Модерована дискусія щодо значення доброчинності та меценатства для розвитку української освіти й культури. Індивідуальна робота (робота з підручником / з історичним джерелом, проблемне завдання / запитання, укладення історичного словника). Складання асоціативного куща (“український модерн”). Підготовка усного есе “Вплив діяльності Марії Заньковецької (родини Тобілевичів / Соломії Крушельницької / Лесі Українки) на світову культуру” (на вибір). Моделювання інтерв'ю з Андреєм Шептицьким, Богданом і Варварою Ханенками, Іваном Пулюєм, Іллею Мечниковим (на вибір). Створення медіапродуктів за матеріалами теми.
УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ.		

Історія України в контексті пізнього Нового часу.		

Знати:
  хронологічні межі «довгого» XIX ст. і його внутрішню періодизацію.
Розуміти:
  поняття «модернізація»;
  взаємопов'язаність і взаємозалежність процесів господарського, соціального, політичного і культурного розвитку українського та інших європейських суспільств у XIX ст..
Уміти:
  схарактеризувати основні тенденції політичного, соціально-економічного та культурного розвитку світу впродовж «довгого» XIX ст.;
  визначити внесок українського суспільства в загальноєвропейську культурну спадщину XIX ст..
	Особливості суспільно-політичного життя України в "довгому" XIX ст.. Здобутки і проблеми українського руху. Внесок України у творення модерної Європи.	Встановлення (в гурті, малій групі) особливостей соціально-економічного та суспільно-політичного життя в Україні в "довгому" XIX ст., здобутків та проблем українського руху в цей період.
		Укладення есе на тему: "Внесок України у творення модерної Європи".